

daad en gedachte

**ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD**

31-ste JAARGANG, NUMMER 1, JANUARI 1995

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

BOEKBESPREKING

DE NIET VERLOREN ILLUSIES VAN TON GEURTSSEN

“ . . . de richting waarin ze gaan, is vooral voor een latere toeschouwer helder aan te wijzen.”

“Soms lijkt het of deze historische ontwikkelingsgang degenen die er middenin zitten ontgaat.”

Ton Geurtsen, *Een geschiedenis van verloren illusies*, blz. 139 en 184.

“ . . . de kroniekschrijvers en de acteurs in het historisch drama zijn niet in staat om datgene te zien wat pas veel later als het wezenlijke van het gebeuren zal worden verstaan . . . ”

G. Sorel, *Réflexions sur la violence*.

HET BOEK waaraan de hierboven geciteerde woorden van Ton Geurtsen zijn ontleend gaat over de in 1894 in Zwolle opgerichte SDAP. Het steekt om tal van redenen bijzonder gunstig af bij vrijwel alle publicaties die tot dusver in verband met de viering van het zogenaamde eeuwfeest van de sociaaldemocratie verschenen. Om tal van andere redenen hebben wij desondanks tegen zijn betoog een aantal bezwaren.

Geurtsen beperkt zich gelukkig niet tot wat men de parlementaire geschiedenis van de SDAP zou kunnen noemen; zij komt integendeel bij hem nauwelijks, om niet te zeggen in het geheel niet, aan bod. In een kleine tweehonderd pagina's treft de lezer aan wat bij de andere auteurs der jubileumgeschriften ontbreekt, namelijk een beknopte maar heldere beschrijving van de *interne*, door diverse konflikten, politieke meningsverschillen en scheuringen gekenmerkte partijhistorie. Geurtsen baseert zich op een groot aantal bronnen, evenals de overige schrijvers. Maar van hen onderscheidt hij zich in vele opzichten door zijn onpartijdige opstelling en zijn kritische analyse. Geurtsen gaat, naar hij zelf terecht constateert, tegen de stroom in. Het ontbreekt hem echter, menen wij, aan kritische zin in minstens één belangrijk opzicht. Als gevolg daarvan stuit men in zijn betoog hier en daar op merkwaardige tegenstrijdigheden.

Het boek van Geurtsen heeft een passende titel, een vlag die de lading dekt. “De historische functie van de ‘oude’ sociaaldemocratie [bedoeld is de SDAP]”, zo schrijft hij

op blz. 203, "is het geweest de b u r g e r l i j k e e m a n c i p a t i e [spat. van mij C.B.] van de arbeidersklasse te bewerkstelligen". Hij constateert dat de onbetwistbaar waardevolle verworvenheden daarvan, met als bekroning de verzorgingsstaat, niet socialistisch zijn. Vervolgens zegt hij, dat "het de beweging daarom [om socialistische verworvenheden] toch te doen was". Hij houdt daarmee geen rekening met het levensgrote verschil tussen de *functie* van een partij of beweging en datgene waarnaar zij zelf denkt te streven en wat haar achterban en haar aanhang zich voorstellen.

Dat levensgrote verschil is het verschil tussen schijn en wezen, tussen de werkelijkheid en de illusies die tengevolge van de schijn ontstaan en die stuk voor stuk verloren gaan naarmate de werkelijkheid meer en meer zichtbaar wordt.

Van dat verschil is Geurtsen zich zijns ondanks - en de tegenstrijdigheden in zijn betoog spruiten daaruit voort - niettemin af en toe op diverse plaatsen wel degelijk min of meer bewust. Het blijkt bijvoorbeeld uit de passages die wij hierboven geciteerd hebben, passages die in feite een eendere strekking hebben als de daarna geciteerde woorden van Georges Sorel. Van een soortgelijke strekking is ook Geurtsens opmerking [blz. 198] dat de historische ontwikkeling een proces is, "waarvan in het algemeen pas na zeer vele jaren het eindresultaat" - en dus de wezenlijke betekenis, zeggen wij - "duidelijk begint te worden".

Die strekking is geen andere dan deze, dat tijdgenoten en direct betrokkenen er een 'vals' dan wel onscherp beeld van de maatschappelijke ontwikkelingen op na houden, anders gezegd: onherroepelijk illusies koesteren. Dergelijke illusies, waarvan Geurtsen de teloorgang schildert, worden nu eens door hem gedeeld, dan weer als zodanig door hem ontmaskerd, zonder dat hij er zich voldoende rekenschap van geeft, dat illusies juist hierom verloren gaan omdat zij *illusies* zijn.

Op blz. 14 heet het, dat "binnen de SDAP aantoonbaar socialistische opvattingen opgeld hebben gedaan". Op blz. 76 valt te lezen, dat deze partij slechts een "v e r m e e n d [spat. van mij C.B.] radicaal karakter" had.

Op blz. 187 verklaart Geurtsen dat de sociaaldemocratie "haar socialisme" zou hebben afgezworen, waarmee hij indirect te kennen geeft dat zij ooit socialistisch zou zijn geweest. Immers wat een beweging niet karakteriseert kan natuurlijk ook niet door haar worden afgezworen. Op blz. 186 wordt de sociaaldemocratie gekenschetst als een strikt aan de wetten [*van de burgerlijke samenleving*] gehoorzame beweging, waarvan eerder [blz. 143] verteld is, dat haar door d e b u i t e n w e r e l d [spat. van mij C.B.] revolutionaire pretenties werden toegeschreven.

Het laatste was een gevolg van de s c h i j n , die niet alleen de eigen achterban verblindde en die sommigen, onder wie ook Geurtsen (soms), nog steeds verblindt. Aan deze schijn is het te wijten, dat Geurtsen op blz. 26 verkondigt dat de SDAP "zich [bij haar oprichting] baseerde op revolutionair-marxistische beginselen", haar elders [blz. 51] "marxistisch gemotiveerd", maar weer ergens anders "op hervorming gericht" noemt [blz. 87]. Op nog weer een andere plaats vestigt hij er de aandacht op, dat "de politieke standpunten [van de SDAP] "nooit geheel te herleiden waren tot de marxistisch-kautskyaanse orthodoxie" [blz. 190].

Dat van marxistisch standpunt op de kautskyaanse orthodoxie niet weinig aan te merken valt - Karl Korsch heeft dat o.a. overtuigend gedaan in maar liefst honderddertig pagina's¹ - kan hier buiten beschouwing blijven. Het gaat ons niet om de vraag of

1) Karl Korsch, *Die materialistische Geschichtsauffassung, Eine Auseinandersetzung mit Karl Kautsky*, Leipzig 1929.

met deze woorden van Geurtsen, waarmee hij terecht niet slechts andermans afwijkend oordeel, maar ook het eerdere standpunt van hemzelf corrigeert, de feiten exact zijn weergegeven. Wij willen alleen maar laten zien, dat zijn kritische instelling hem de ene keer er volstrekt niet, maar een andere keer er toch wél enigszins voor heeft behoed zich door de schone schijn te laten bekoren. Het gaat hem daarmee kennelijk net als de visser in een van Goethes kleine gedichten. Die kan de bekoring van een waternimf niet weerstaan en dientengevolge verdwijnt hij met haar in de diepte:

“ . . . Halb zog sie ihn, halb sank er hin . . . “

*

De geschiedenis van verloren illusies, de geschiedenis van de SDAP, is voor Geurtsen de geschiedenis van “een voortgaande ingroei van de arbeidersbeweging binnen het bestaande politieke bestel”, de geschiedenis van een “aanpassingsproces” [blz. 71]. De diverse fasen van die “schoksgewijze” [blz. 200] ‘aanpassing’ ziet en beschrijft hij - met doorgaans zorgvuldig gebruik van talrijke bronnen - als het “afstand doen van oorspronkelijk aangehangen doelstellingen” [blz. 21]. Voor Geurtsen zijn dat socialistische doelstellingen. Hij beschouwt de sociaaldemocratie als een aanvankelijk socialistische beweging, die nadat zij ten tonele verscheen een proces doormaakte van toenemende verburgerlijking, doch daarbij *f o r m e l* haar socialistische beginselen handhaafde.

Geurtsen deelt daarmee de illusies die de latere generaties verloren hebben, de illusies van hen die terstond na de oprichting van de SDAP voor de noodzaak stonden als een nog kleine Gideonsbende de strijd voor de burgerlijke emancipatie der arbeiders aan te binden, maar daarbij in de mening verkeerden dat zij voor een andere emancipatie vochten. Geurtsen verkeert, op grond van wat de pioniers ooit verkondigden, in dezelfde mening. Ofschoon hij - zoals wij hebben gezien - wel toegeeft dat de werkelijke betekenis van een historische ontwikkeling ontgaat aan degenen die er middenin zitten, keert hij zich, mede ook door zijn interpretatie van de partijprogramma's van 1895 en 1912, niettemin tegen de zienswijze dat de SDAP vanaf het begin een burgerlijke emancipatiebeweging was en niets anders kón zijn dan dat.

Volgens Geurtsen leggen zij die zo denken “een schema omtrent de historische ontwikkeling als een grof raster over de feiten” [blz. 14]. Hij echter dekt de historische en maatschappelijke werkelijkheden toe met een van illusies gestikte deken.

Wat hem daartoe brengt is dit, dat hij het door hem afgewezen standpunt statisch en *deterministisch* vindt. De ontwikkeling, zo betoogt hij, is niet onontkoombaar; mensen kunnen keuzen maken en haar beïnvloeden. Maar de door Geurtsen gekritiseerde opvatting is veel minder deterministisch dan hij meent! Ton Geurtsen is het slachtoffer van een misverstand.

“Mensen”, schreef Marx in *De achttiende Brumaire van Louis Bonaparte*, “maken hun eigen geschiedenis, maar zij maken die niet uit eigen beweging, niet onder door hen zelfgekozen, maar onder rechtstreeks aangetroffen, gegeven en overgeleverde omstandigheden”. Anders gezegd, de keuzen waarvan Geurtsen spreekt, zijn minder ‘vrij’ dan hij wel meent. Er is altijd sprake van wat hij zelf in zijn boek omschrijft als “persoonlijke aanpassing aan een gegroeide politieke realiteit” [blz. 182]. En niet alleen aan een politieke realiteit, voegen wij er aan toe, maar niet minder aan de *s o c i a l e* realiteit waaraan de politieke werkelijkheid haar ontstaan dankt. Schijnbaar is hier van een ‘vrije’ keuze sprake, in wezen niet. En als Geurtsen [blz. 189] schrijft, dat “de geschiedenis met hun instemming” [de instemming van mensen als Schaper, Vliegen

en Troelstra] in de richting ging die zij genomen heeft, dan wil hij daarmee toch niets anders zeggen dan dat de geschiedenis hen op hun weg is voorgegaan, *niet* dat de genoemden de geschiedenis de weg zouden hebben gewezen.

Dat Geurtsen bij een en ander toch zoiets als een 'vrije wilsbeschikking' meent te bespeuren houdt nauw verband met zijn *voluntarisme*. Dat hij op gespannen voet staat met maatschappelijke ontwikkelingswetten in het algemeen en in het bijzonder met de wetmatigheden van de produktiewijze - ontwikkelingswetten die van andere aard zouden zijn dan de natuurwetten naar hij meent - houdt hiermee nauw verband. Wie zich erop baseert en van dergelijke wetten uitgaat beschouwt hij als een fatalist.

Geurtsen hecht, concluderen wij, zowel aan de natuurwetten als aan maatschappelijke wetmatigheden een verkeerde betekenis.

Hij gaat eraan voorbij, dat beide een produkt zijn van de menselijke hoofdarbeid, met behulp waarvan uit een grote menigte van bijzonderheden een algemene regel is geabstraheerd. Wetten bestaan in ons hoofd. De bliksem, om een voorbeeld te noemen, gehoorzaamt niet aan een wet die door Benjamin Franklin is geformuleerd, maar Benjamin Franklin was in staat een wet te formuleren na zorgvuldige bestudering van het verschijnsel van de bliksem. Iets dergelijks geldt voor wetten die betrekking hebben op wat er gebeurt in de maatschappij. En geen enkele van al deze wetten, of zij nu iets omtrent de natuur dan wel iets omtrent de samenleving vertelt, heeft absolute geldigheid, geen ervan is onveranderlijk. Naarmate er meer en nieuwe bijzonderheden bekend raken ziet men dat algemene regels wijzigingen ondergaan.

Zij die menen dat maatschappelijke wetten het menselijk handelen bepalen vergissen zich. Uit het menselijk handelen kunnen maatschappelijke wetten worden afgeleid. Maar zoals hierboven opgemerkt, dat menselijk handelen wordt wél bepaald door de omstandigheden die elke mens nu eenmaal reeds bij zijn geboorte aantreft, omstandigheden die het gevolg zijn van de wijze waarop de mens door de geschiedenis heen heeft voorzien in zijn behoeften, dat wil zeggen door de manier waarop hij heeft geproduceerd.

Geurtsen staat niet alleen op gespannen voet met maatschappelijke wetmatigheden, maar al evenzeer met de marxistische opvattingen omtrent de ethiek. Vanwege de betekenis die hij aan de moraal toekent beschuldigt hij Marx ervan voor die betekenis geen oog te hebben gehad. Duidelijker nog dan op welke andere bladzijde van zijn boek toont Geurtsen zich in zijn desbetreffende uiteenzettingen een volbloed idealist. Bij iedere bepaalde moraal, daar komt zijn standpunt op neer, passen bepaalde maatschappelijke verhoudingen. Bij Marx past bij elke bepaalde klasse en bij bepaalde maatschappelijke verhoudingen een bepaalde moraal.

Het libertaire uitgangspunt van Geurtsen vormt de uiteindelijke oorzaak van zijn nogal wonderlijke worsteling met Marx' opvattingen omtrent de staat. Hij geeft nu eens van de ene en dan weer van een andere opvatting blijk. Nu eens schaart hij zich in de rijen dergenen die Marx voor een *staatssocialist* houden, elders tikt hij ze op de vingers. Hij zegt enerzijds terecht, dat Marx zijn oorspronkelijk standpunt, dat de arbeidersklasse de staatsmacht had te veroveren, later heeft herroepen, maar hij betoogt anderzijds, dat Marx dit vroeger standpunt dan wel verkeerd mag hebben genoemd, maar dat juist dit herroepen standpunt als diens standpunt moet worden beschouwd².

2) Geurtsen verwijst naar enkele uitspraken van Engels die inderdaad aantonen, dat deze op het eind van z'n leven wel degelijk de door Marx verworpen opvatting huldigde. Dat bewijst echter ons inziens niet dat het herroepene toch ook de opvatting van Marx bleef.

De mening van Lenin, dat de bestaande (burgerlijke) staat moest worden vervangen door een andere (zogenaamd proletarische) staat, acht Geurtsen eerst ten onrechte min of meer in overeenstemming met de zienswijze van Marx, doch even later terecht een misvatting daarvan.

De anarchisten, waartoe Geurtsen zich rekent, vinden dat de staat moet worden vernietigd, Marx, zegt hij, plotseling vergeten dat hij hem zojuist nog een staatssocialist heeft genoemd, is dezelfde mening toegedaan, wat in zoverre niet helemaal correct is, dat Marx niet spreekt van wat moet maar van wat nu eenmaal de voorwaarde vormt voor de omverwerping van het kapitalisme door de arbeiders. Geurtsen, die hem afwisselend recht en onrecht doet, heeft het er, van anarchistisch gezichtspunt, moeilijk mee omdat hij niet kan inzien waarom de eenmaal vernietigde staat volgens Marx vervolgens nog zou afsterven. Een verkeerd begrip van dat afsterven vormt de verklaring voor Geurtsens wonderlijke buitelingen.

Met de vernietiging van de staat verdwijnen de machtsmiddelen en instellingen met behulp waarvan de heersende klasse de uitgebuide en onderdrukte klasse in het gareel houdt. *N i e t* terstond verdwijnen oude tradities en gewoonten, oude gebruiken, voorheen aanvaarde normen en vroeger geldende rechtsbeginselen. Hun verdwijning vergt tijd, een heel lange tijd zelfs, gelijk men na de vernietiging van de feodale maatschappij in Frankrijk en in Engeland heeft kunnen zien. Het afsterven van de staat *n a - d a t* deze eenmaal vernietigd is, manifesteert zich met een dergelijke langzame verdwijning.

*

De kijk van Ton Geurtsen op de geschiedenis van de SDAP kan naar wij gezien hebben aldus worden samengevat, dat zij zich ontwikkeld heeft van een “oorspronkelijk socialistische arbeidersbeweging” tot een in de burgerlijke samenleving geïntegreerde hervormingspartij die met de voltooiing van de verzorgingsstaat “haar programma grotendeels gerealiseerd” zag [blz. 201]. Wij zijn het met hem eens, dat deze verzorgingsstaat datgene is waarnaar de sociaaldemocratie uiteindelijk blijkt te hebben gestreefd. Wij zijn het niet met hem eens dat op weg daarheen de ene socialistische illusie na de andere verloren ging. Wat, inderdaad stap voor stap, verloren ging, dat waren geen socialistische illusies doch dat was de *ene* illusie, dat de sociaaldemocratie nog op iets anders uit was dan verbeteringen - hoe waardevol en belangrijk ook - van en binnen de kapitalistische produktiewijze, met andere woorden: de illusie, dat de sociaaldemocratie voor het socialisme streed.

De SDAP, zo betoogt Geurtsen, werd hoe langer hoe meer een zich van de liberalen maar weinig onderscheidende volkspartij. De vraag *hoe* of dat gebeuren kon laat hij onbeantwoord. Als men Ton Geurtsen mag geloven is uit een socialistisch zaadje de dorre boom van een ‘progressieve’ volkspartij gegroeid. Om nog even tot de wetmatigheden terug te keren: dat is iets dat in de natuur bepaald niet wordt verwacht en dat al evenzeer in strijd is met dat wat de ontwikkeling van de maatschappij te zien geeft. Voor wie - maar dan uiteraard toch op een ietwat later tijdstip - scherp toe kon kijken, was er nadat de eerste takjes boven het kapitalistische maaiveld uitstaken geen twijfel mogelijk. Leeuwenburg, de bezoldigd propagandist van de SDAP In Twente, kwam in de loop van 1909 op de proppen met wat enkelen al best wisten maar niemand zei. Hij vertelde ronduit wat eens, vol ontwikkeld, op de burgerlijke akker prijken zou.

Geurtsen - we zeiden reeds dat zijn boek *vér* boven andere werken over de honderd jaar geschiedenis van het z.g. ‘socialisme’ uitsteekt - laat ‘het geval Leeuwenburg’ niet

onvermeld en constateert daarbij dat deze uit de ontwikkelingstendensen die de partij vertoonde “de juiste gevolgtrekkingen maakte” [blz. 68].

Op een andere plaats schrijft hij, dat er van tendensen in de richting van een brede volkspartij al heel lang sprake was. Dat daarbij de SDAP “tegenover de arbeidersklasse” [blz. 71] kwam te staan ontging hem evenmin.

Van Troelstra, die hij aanvankelijk [blz. 20] ten onrechte de man noemt die “vele jaren de onbetwiste leider van de SDAP” was, schetst hij verderop, zonder ook maar één buiging voor diens reputatie te maken, de werkelijke positie en betekenis. Voor wat betreft diens rol en de rol van de partij, zowel in 1903, als bij de zeeliedenstaking van 1911 en de gebeurtenissen van november 1918 en daarna trekt hij zich gelukkig niets aan van de officiële partijgeschiedenis. Wat 1918 betreft komt het oordeel van Geurtsen overeen met dat van Saks in zijn opstel *De week der dupes*. Hij onderstreept dat oordeel met de uitspraak van de overigens zéér kritisch door hem bekeken Vliegen, dat “het een belangrijke partijtaak was er voor te zorgen, dat er orde bleef heersen binnen de arbeidersbeweging” [blz. 175]. Waar hij tenslotte komt te spreken over het door Troelstra ontworpen ‘politiek systeem’ noemt Geurtsen hem [blz. 166] met reden “een leninist”.

De desbetreffende passages zijn niet de enige die wij met genoegen hebben gelezen. Om er nog drie uit vele te noemen: Ton Geurtsen begrijpt, dat het bij Marx over de *relatieve Verelendung* gaat en hij wijst in een uitvoerig betoog met overtuigende argumenten de beschuldiging af, dat Gorter, Pannekoek en hun latere geestverwanten ‘sektariërs’ zouden zijn. Ook heeft hij er oog voor, dat een ‘verbeterd’ kapitalisme niet alleen van betekenis was voor de arbeidersklasse, maar ook - met oog op een grotere produktiviteit - van belang voor het ondernemersdom. De 8-urige werkweek, zo vertelt hij [blz. 31] kwam tot stand via een wet die werd ingediend door de regering.

Het boek van Geurtsen, wij herhalen het, licht de belangstellende lezer heel wat beter in dan andere auteurs over de geschiedenis van de SDAP gedaan hebben. Dat, ondanks het feit dat hij allerm minst een volledige geschiedenis heeft willen schrijven. Hij heeft aan de hand van een aantal voor zijn doel uitgekozen onderwerpen het proces van de ‘verburgerlijking’ van de SDAP gedemonstreerd, het proces dat hij de *sociaaldemocratisering* noemt omdat hij van oordeel is, dat de SDAP zich ontwikkelde van een oorspronkelijk radicale en socialistische arbeidersbeweging tot een allerm minst radicale, veeleer conservatieve sociaaldemocratie. Deze opvatting vormt de rode draad van zijn betoog, waarin hij, zoals wij hierboven vaststelden, zich weliswaar meer dan eens min of meer (half) bewust is van de tegenstelling tussen wat tijdgenoten en direkt betrokkenen zich *voorstelden* en dat wat zij *waren* en dienovereenkomstig *deden*, maar waarin hij niettemin omtrent dat wat ze waren dezelfde illusie koestert als zij, kennelijk geloof hecht aan de daaromtrent zorgvuldig gekweekte mythe, welke om die reden niet als mythe door hem wordt ontmaskerd.

Waarom wordt er door de SDAP, ook Geurtsen constateert het, zo lang *formeel* vastgehouden aan oude doelstellingen en verouderde leuzen en programma’s? Om elektorale redenen, zegt Geurtsen terecht. Maar men leest bij hem niet, dat het in feite de *mythe* is waarmee de partij achterban en kiezers in haar ban poogt te houden. Het is een poging die hoe langer hoe minder effect heeft, naarmate de mythe hoe langer hoe meer door de maatschappelijke ontwikkeling wordt aangetast. Daarover echter leest men bij Geurtsen weinig. Aan de maatschappelijke achtergrond van de door hem waargenomen ‘verburgerlijking’ besteedt hij weinig of geen aandacht. Het stuk in ruim acht bedrijven dat hij voor de lezer opvoert, wordt derhalve *zonder decor* en bovendien ook zonder de

toch onontbeerlijke belichting gespeeld. Dat doet afbreuk aan Geurtsens soms zeer indringende uiteenzetting.

Indien Geurtsen wél de nodige aandacht aan de maatschappelijke achtergrond had geschonken, indien het onvermijdelijke van de ontwikkeling - voor mijn part de logica van de 'keuze' - meer uit de verf was gekomen, de lezende toeschouwer zou meer begrip hebben gekregen voor de treffende juistheid van Geurtsens opmerking [blz. 109] dat Troelstra c.s. iedere keer dat zij een wat radicalere koers voeren of er voor pleitten - uiteraard om de mythe in stand te houden, voegen wij er aan toe - "een achterhoedegevecht" leverden.

Aan Geurtsens hier en daar heldere uiteenzettingen kleven, helaas en zeer onnodig, ook enkele foutjes. Dat [blz. 161] het wel duidelijk zou zijn, dat "Rosa Luxemburg, wanneer het haar vergund was geweest de latere ontwikkelingen in Duitsland mee te maken, zich als radencommunisten zou hebben gemanifesteerd" is niet "wel duidelijk" zoals Ton Geurtsen schrijft, maar twijfelachtig. Dat zij voorstandster was van de vorming van een radenrepubliek in Duitsland, klopt niet met hetgeen daaromtrent naderhand onder meer is aangetoond door Otto Rühle³.

Deze en andere schoonheidsfoutjes tasten de betekenis van de "geschiedenis der verloren illusies" nauwelijks aan. Wij mogen dan over de aard van de illusies anders denken dan de auteur, als verzameling van feiten en als beschrijving van de verschillende stations waarlangs de SDAP naar voortdurend grotere duidelijkheid omtrent haar uiteindelijke lotsbestemming is gereisd, heeft Ton Geurtsen zich een niet onverdienstelijke gids getoond, al maakt hij dan van geen enkel station een uitstapje naar het (maatschappelijk) achterland en ook al is hij naar onze mening niet, althans onvoldoende, doorgedrongen tot haar wezenlijk karakter.

Waarom wij deze bespreking "De n i e t verloren illusies van Ton Geurtsen" hebben genoemd? Om deze reden, dat hij er op diverse plaatsen en vooral in zijn laatste hoofdstuk, blijkt van geeft dat h i j de socialistische beginselen die hij bij de SDAP in haar begintijd meent te ontwaren nog altijd huldigt. Hij heeft die illusies niet verloren en hij wil ze, daar is hij idealist en bovendien enigmatische naïef voor, tot nieuw leven wekken, tot een leven, zeggen wij, waartoe noch de 'illusies', noch de partij waren 'voorbestedmd'.

(C.B.)

3) Vgl. Otto Rühle, *Brauner und roter Faschismus in Schriften*, Reinbek 1971, blz. 35, 36 en 37.

- o -

ENKELE BERICHTEN OVER ARBEIDERS- STRIJD IN ZUID-KOREA

Toen wij naar aanleiding van berichten over stakingen in Zuid-Korea nog eens oude nummers van *Daad en Gedachte* ter hand namen, zagen wij tot onze schrik dat het al weer 8 jaar geleden is dat wij aandacht besteedden aan dat land.¹ Onze lezers willen het ons wel vergeven. Het is immers niet zozeer gebrek aan belangstelling, als wel gebrek aan informatie, die tot deze lange stilte heeft geleid.

In dat jaar (1987) kende Zuid-Korea, volgens officiële cijfers, 3617 arbeidskonflik-

1) *Daad en Gedachte*, Jrg. 23 (1987) nr. 11 (nov.), p. 7-13.

ten.² Ook de jaren daarna kwamen er nog veel stakingen voor, maar, volgens de officiële cijfers (die zijn vrijwel altijd onbetrouwbaar, maar we hebben niet beter en ze geven in ieder geval enig idee), het aantal arbeidskonflikten daalde in de daaropvolgende jaren aanzienlijk. Volgens een ander bericht in een Britse krant³ waren de kosten van door stakingen verloren produktie in 1992 met 92% gedaald tot 132 miljoen dollar en waren de uit de stakingen voortvloeiende exportverliezen gedaald van 151 miljoen dollar tot 25 miljoen dollar. Hoe dit ook zij, het gaat niet om geringe bedragen.

Begin mei '93 was de produktie bij de autofabrieken van Hyundai ernstig ontregeld geraakt door een staking van twee weken bij een toeleverancier (Apollo Industrial), waar o.a. de bumpers en koplampen voor de Hyundai-auto's worden gemaakt: de produktie van 20.000 auto's was erdoor vertraagd. Volgens de Hyundai-direktie had dit tot een verlies van 200 miljoen dollar aan verkopen geleid.⁴ Deze staking illustreert nog eens de kwetsbaarheid van deze uit Japan overgenomen produktiewijze: belangrijke onderdelen worden uitbesteed aan 'onderaannemers', waar de arbeiders meestal veel slechter worden betaald. Als die arbeiders er dan het bijltje bij neergooien, heeft de 'hoofdaannemer' een ernstig probleem. De Koreaanse regering had op deze staking gereageerd door de politie op de fabriek af te sturen en zij had de vakbondsleiders bij Apollo Industrial laten arresteren. De bond was daarop akkoord gegaan met het opheffen van de staking, op voorwaarde dat de vakbondsleiders werden vrijgelaten.

In juli van dat jaar kwam de regering eveneens tussenbeide in een konflikt bij Hyundai Motor, het automobielfabriek van Hyundai. De regering had deze staking, alsmede de stakingen bij andere onderdelen van het Hyundai-concern, die begin juni waren uitgebroken, onwettig verklaard en had bij de autofabriek oproerpolitie er op af gestuurd. Ook bij een andere fabriek had de politie ingegrepen en de door de arbeiders opgerichte barrikades bestormd om een aantal vakbondsleiders te arresteren. Dit laatste was niet gelukt.⁵ Deze ingrepen hadden binnen enkele uren tot een onderhandelingsresultaat geleid voor het gehele concern. Dit akkoord omvatte de door Hyundai geboden loonsverhoging van 4,7%, alsmede betere secundaire arbeidsvoorwaarden dan oorspronkelijk geboden. De arbeiders hadden een loonsverhoging van 16% geëist. Het bedrijf had naast zijn loonbod een verkorting van de werkweek tot 40 uur (!) voor-

2) Financial Times 26 juli '93.

Deze krant geeft verder de volgende van het Ministerie van Arbeid afkomstige cijfers:

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Aantal konflikten	3617	1873	1616	322	234	235	97*
Loonstijging in % (nominaal)	10,1	15,5	21,1	18,8	17,5	15,2	11,0**
Loonstijging in % (reëel) 7,1	8,4	15,4	10,2	8,2	9,0	6,0	

* per 20 juli 1993; ** schatting.

Nominale loonsverhoging: een nominale verhoging van 10% betekent dat het loon in het loonzakje 10% meer is dan daarvoor. Dat zegt nog niks over wat je met dat 'extra' geld kunt doen. Reële loonsverhoging = loonsverhoging waarbij rekening is gehouden met de inflatie: bij 7% reële loonsverhoging, heb je daadwerkelijk 7% meer geld om uit te geven.

3) Helaas is op het knipsel niet duidelijk aangegeven om welke krant het gaat; het bericht dateert uit mei '92.

4) Financial Times 14 mei '93.

5) Financial Times 26 juli '93.

gesteld en bepaalde andere verbeteringen, zoals huursubsidies. Slechts een zeer geringe meerderheid van de 29.000 automobiel-arbeiders ging akkoord met dit resultaat. De arbeiders van een aantal andere concern-onderdelen, o.a. de scheepswerven, handhaafden hun looneisen; bovendien wilden zij dat het ontslag van vakbondsactivisten bij de verscheidene bedrijven ongedaan werd gemaakt. Een aantal van de betrokken concern-onderdelen dreigde daarop tot uitsluiting over te gaan. Wij hebben alleen berichten over een uitsluiting gevonden bij Hyundai Wood Industries, een meubelfabriek.⁶

Op 13 augustus 1993 maakte de regering van Zuid-Korea voor de tweede keer gebruik van de wet op de noodtoestand om een einde te maken aan een staking bij het Hyundai-concern.⁷ De regering gaf de arbeiders van de scheepswerven en van de meubelfabriek bevel hun akties met ogenblikkelijke ingang op te schorten voor een periode van 20 dagen. Kort daarvoor waren de onderhandelingen tussen de direktie van Hyundai en de vakbonden in het slop geraakt doordat de bonden vasthielden aan hun eisen dat wegens vakbondsactivisme ontslagen arbeiders weer in dienst moesten worden genomen en dat de chefs, die voor dit ontslag verantwoordelijk waren geweest, zouden worden gestraft. De regering motiveerde haar besluit met een beroep op het belang van de scheepswerven voor 's lands ekonomie. De scheepswerven en de meubelfabriek van Hyundai waren de laatste twee van de 9 concernonderdelen, die sinds begin juni werden getroffen door stakingen. De staking bij de scheepswerven, begonnen op 5 juli '93, had het bedrijf op dat moment een slordige 200 miljoen gulden aan gederfde verkoop gekost.

Ook al is de informatie die wij in het bovenstaande hebben gepresenteerd niet allemaal even helder en bij lange na niet compleet, wij wilden ze onze lezers toch niet onthouden. Het beeld dat er uit naar voren komt is dat van een land in de overgang naar moderne arbeidsverhoudingen: arbeiders die opkomen voor hun direkte belangen, waarbij zij de vakbonden nog maar gedeeltelijk aan hun zijde vinden, alsmede een toenemend besef in de heersende klasse dat een meer betrekken van de arbeiders bij het bedrijf zowel de arbeidsrust als de produktiviteit ten goede komt. Dit kunnen wij nog nader illustreren aan de hand van het volgende.

In april '93 was er een overeenkomst gesloten tussen de Koreaanse federaties van werkgevers en vakbonden. Men kwam tot overeenstemming over richtlijnen voor een loonsverhoging tussen de 4,7 en 8,9%. Deze overeenkomst werd algemeen als volstrekt uniek en ongekend aangemerkt. Het resultaat was dat meer dan 60% van de loononderhandelingen (bij de 5.500 grootste ondernemingen in Zuid-Korea) in de afzonderlijke bedrijven in een vloek en een zucht was geregeld met een gemiddelde loonstijging van 4,77%, tegenover gemiddeld 6,92% in het jaar daarvoor. Dat het bij Hyundai tot een ernstig konflikt was gekomen, vormde hierop een grote uitzondering. De kritiek binnen de Zuid-Koreaanse regering en onder de andere werkgevers in dat land op Hyundai neemt hand over hand toe: het concern zal waarschijnlijk worden gedwongen een grotere vakbondsinvloed toe te staan teneinde de arbeidsonrust, die Zuid-Korea met de hoogste lonen in Azië tot een relatief dure producent heeft gemaakt, zoveel mogelijk tegen te gaan.⁸

6) Financial Times 29 juli '93.

7) Financial Times 14 aug. '93.

8) Financial Times 26 juli '93.

TROELSTRA ZUS EN TROELSTRA ZO

IN DE LOOP van het vorige jaar verscheen in *Socialisme & Democratie*, het maandblad van de Wiardi Beckman Stichting, een artikel dat handelde over Pieter Jelles Troelstra. Het was een bewerking van een lezing die de heer A. van der Zwan ¹ een aantal maanden tevoren had gehouden. In die lezing en in dat artikel ontwikkelde hij een eigen kijk op Troelstra's betekenis en op de rol die deze in november 1918 speelde. In een der volgende nummers van genoemd maandblad verscheen een reactie op dat stuk van de hand van Martin Buschman, waarop - nog in datzelfde nummer - van zijn kant de heer Van der Zwan reageerde. Waarmee de lezers van S & D geconfronteerd werden, dat waren twee geheel verschillende oordelen. Noch met de ene, noch met de andere kijk op de sociaaldemocratische politicus kunnen wij ons verenigen. Hier volgt onze kritiek op beide auteurs. De lezers van *Daad en Gedachte* zullen naar wij aannemen bemerken, dat ons oordeel omtrent de desbetreffende teksten direct verband houdt met onze kijk op wat wij - in tegenstelling tot de nieuwe (zelfstandige) beweging der arbeiders - de o u d e arbeidersbeweging noemen.

Allereerst merken wij op, dat Buschman zich bij zijn weerlegging van de standpunten van Van der Zwan zéér eenzijdig heeft gebaseerd op de *Gedenkschriften* van Troelstra. Waar Buschman betoogt, dat Troelstra bij het schrijven van die, zichzelf op een voetstuk plaatsende, *Gedenkschriften* aan de eerste de beste leugen niet gebarsten is, zijn wij het volkomen met hem eens. Maar Troelstra zegt hier en daar ook héél juiste dingen. Men moet bij Troelstra tussen leugen en waarheid nauwkeurig onderscheiden en dat kan alleen wanneer men zich rekenschap geeft van het waarom van de leugen en het waarom van de waarheid. Wat voor kritiek men ook op Troelstra heeft, zij krijgt pas de nodige overtuigingskracht en scherpste indien niet slechts de leugens van Troelstra worden aangetoond, maar tegelijkertijd wordt uiteengezet waartoe ze dienden.

Buschman wijst er volkomen terecht op - dat deed Saks overigens al eerder in zijn *Kritische Herinneringen* - dat de *Gedenkschriften* van Troelstra onbetrouwbaar zijn. Maar hij heeft ongelijk als hij ze "volstrekt" onbetrouwbaar noemt. En ze zijn, wat overigens bij zijn kritiek op v.d.Z. niet aan de orde is (of misschien toch wel), niettemin een belangrijke bron voor de geschiedenis van de SDAP en voor Troelstra zelf wanneer men weet en begrijpt wat er onbetrouwbaar is en waarom en dat ze óók onbetrouwbaar zijn door wat er *niet* in staat. Waarbij het er wederom op aan komt, dat men beseft waarom er een bepaalde zaak of gebeurtenis niet werd vermeld.

Dat de reactie van Buschman praktisch berust op maar één enkele bron, namelijk de (inderdaad zéér dubieuze) *Gedenkschriften* verzwakt zijn betoog. Eén bewijs immers is nog geen bewijs, één bron is een onvoldoende bron. Maar een groter bezwaar vinden wij het, dat Buschman de figuur van Troelstra niet in een maatschappelijke context plaatst. Iets wat Van der Zwan trouwens al evenmin heeft gedaan. Zonder een dergelijke context is, menen wij, noch een geschiedenis van de SDAP in het algemeen, noch een verantwoord oordeel over Troelstra mogelijk.

Van der Zwan weet, wat iedereen weet, dat Troelstra, om de eigen woorden van v.d. Zwan te gebruiken, "zwalkte". Wij hebben ernstige bezwaren tegen juist die term, omdat die zo goed past bij de pogingen van Van der Zwan om het optreden van Troelstra te verklaren met behulp van de psychologie. Een soort verklaring waaraan

niet hij alleen zich te buiten gaat. Zien wij het goed, dan praatte hij zonder hem te noemen domweg Schaper na. Volgens Van der Zwan is dat zogenaamde "zwalken" een direct gevolg van Troelstra's karakter. Dat is onze mening in het geheel niet. Politici (zo goed als vakbondsbestuurders) oefenen niet slechts invloed uit op hun partij of hun organisatie, ze worden niet minder, in hoofdzaak zelfs, door de lotgevallen, de ontwikkeling en de positie van hun partij of bond beïnvloed. Niet Troelstra heeft de SDAP gevormd maar de SDAP vormde Troelstra.

Weliswaar valt bij Buschman, geheel overeenkomstig de feiten, te lezen, dat Vliegen en Schaper, zeker in het begin maar later toch ook, degenen waren die op de SDAP hun stempel drukten, maar juist voor een zo reformistische partij als de SDAP, was een tenslotte als de leider beschouwde figuur als Troelstra onmisbaar!

Het verschil tussen Van der Zwan en Buschman bestaat hierin, dat v.d.Z. in Troelstra de "revolutionair" ziet, Buschman daarentegen de reformist. Buschman lijkt dichter bij de waarheid. Maar met deze tegenstelling worden de dingen onvoldoende belicht. Om de positie van de SDAP en die van Troelstra te verklaren moet gezegd worden, dat Troelstra slechts "revolutionair" scheen omdat de SDAP die schijn nodig had.

Wij zijn hiermee meteen gekomen op november 1918. Het betoog van Van der Zwan komt hierop neer, dat Troelstra zich toen alleen maar vergiste in de SDAP en dus verder geen ongelijk had. Buschman stelt, dat Troelstra zich vooral vergist heeft in zichzelf. Wij zijn het met beide stellingen, zowel met die van v.d.Z. als met die van Buschman, oneens. Dat vooral om deze reden, dat wij voor een goed begrip minder het gelijk of ongelijk van betekenis achten, maar in de allereerste plaats aandacht schenken aan de functie die Troelstra van het begin af aan (dat wil zeggen vanaf 1894) te vervullen had en ook in 1918 vervulde.

Bij een bijzonder vluchtige blik, heeft het er de schijn van, dat van der Zwan toch heel dicht bij de werkelijke situatie komt waar hij schrijft (S&D blz. 364): "Troelstra had dus in zijn politiek-maatschappelijk oordeel niet alleen de vraag te betrekken hoe het gezagsapparaat in Nederland op een revolutiepoging zou reageren, maar ook op de vraag wat de positie van de SDAP zou zijn als er een revolutiepoging van de zijde van de [na de scheuring van 1909 gevormde] SDP zou komen . . ." Maar aan deze woorden verbindt Van der Zwan verder geen werkelijke consequenties.

Dat Van der Zwan optreden en houding van de SDP en Wijnkoop in november 1918 - waarbij best enkele kritische kanttekeningen kunnen worden gemaakt - "giftig" noemt bewijst hoezeer hij vooringenomen is ten opzichte van Troelstra en hoezeer hij doortrokken is van vooroordelen omtrent de SDAP.

Afgezien van het bovenstaande valt er in het bijzonder op de tekst van Van der Zwan nog heel wat meer aan te merken. In de aanhef van zijn artikel bijvoorbeeld vergelijkt hij "de staatsman Troelstra" met Oldenbarnevelt en met Johan de Witt. Wij zouden Troelstra, niettegenstaande zijn activiteiten in verband met de conferentie van Stockholm tijdens de eerste wereldoorlog niet direct een 'staatsman' willen noemen. De vergelijking van Troelstra met de zojuist genoemde figuren slaan naar onze mening nergens op, al was het alleen maar hierom, dat Oldenbarnevelt en De Witt onder totaal andere maatschappelijke verhoudingen en dus ook onder andere politieke omstandigheden leefden en werkten dan Troelstra. Van der Zwan hecht grotere betekenis aan De Witt, zonder te zeggen waarom. Zien wij het goed, dan was Oldenbarnevelt van veel groter betekenis, omdat hij de grondlegger was van de Verenigde Oostindische Compagnie die mede de stoot heeft gegeven tot de oorspronkelijke accumulatie hier te lande.

HAD STANLEY BALDWIN SYMPATHIE VOOR DE ARBEIDERSBEWEGING?

IN ENGELAND is onlangs een biografie verschenen van Lord Curson, die onderkoning van Brits Indië is geweest en na de eerste wereldoorlog korte tijd minister van buitenlandse zaken. In *De Volkskrant* van 7 januari j.l. is dit boek besproken. De recensent maakt er onder meer melding van, dat in 1923 de Britse koning George V niet Curson, maar Stanley Baldwin tot premier benoemde. De recensent noemt dan vervolgens Baldwin "een gewone pijprokende Engelsman". Zo zullen velen hem genoemd hebben, zo wordt hij ook genoemd door Sebastian Haffner in diens biografie van Winston Churchill. De recensent voegt hieraan toe, dat Baldwin zelfs een zekere "sympathie voor de arbeidersbeweging" had. Maar dat Baldwin 'sympathie' voor de arbeidersbeweging zou hebben gehad staat bij Haffner nergens. Bij hem staat alleen [op bladzijde 92 van de Nederlandse vertaling] dat Baldwin de zoon van een fabrikant was en - uiteraard dus zeggen wij - "niet in de klassenstrijd geloofde", maar in klassenvrede.

Drie bladzijden verder komt bij Haffner de ware houding van Baldwin tegenover de Britse arbeidersklasse aan het licht. Haffner schrijft: "Er bestaat een Engels spreekwoord: 'Gooi hem een touw toe, dan zal hij zich er wel aan ophangen.' Het was Baldwins geheime formule. Hij bestreed zijn tegenstanders niet: hij wierp hun een touw toe en keek zwijgend en meewarig toe hoe ze zich eraan ophingen." Dat deed hij ook met Labour. Tijdens de grote algemene staking van 1926 wist hij [aldus Haffner op blz. 94] de vakbonden op deze manier te neutraliseren. Een andere keer gooide hij Labour 'een touw' toe in 1931. Hij vormde met die partij een grote coalitie en maakte haar daardoor machteloos. Het is wel een gotspe om deze politicus "sympathie voor de arbeidersbeweging" toe de dichten.

- o -

VERANTWOORDING LEZERSBIJDRAGE IN 1994

T. V. te H. 20,00; D. v.d. M. te A. 50,00; W. S. te V. 110,00; onbekend 50,00; G. K. te U. 100,00; R. S. te U. 50,00; A. v.d. H. te W. 85,00; W. v. D. te D. 60,00; P. N. te U. 75,00; B. v. B. te M. 45,00; G. A. te A. 15,84; W. M. te D. 50,00; A. Z. te H. 125,00; A. v.d. M. te U. 50,00; N. V. te U. 100,00; D. v.d. M. te L. 75,00; A. v.d. M. te O. 60,00; H. v. D. te S. 50,00; M. V. te D. 30,00; C. B. te A. 25,00; F. V. te A. 20,50; R. d. G. te A. 60,00.

Totaal: hfl. 1306,34.

Er is een aantal lezers die zijn bijdrage voor 1994 al in 1993 had betaald. Die bedragen zijn hier niet meegeteld. Wij zijn deze lezers uiteraard wel erkentelijk voor hun bijdrage. Van één lezer hebben we geld toegestuurd gekregen, zonder dat diens naam was vermeld op de overschrijving: onbekend hebben we hem/haar maar genoemd. Helaas zijn er ook weer lezers die níet hebben betaald. Zij krijgen tot maart 1995 de tijd om alsnog te betalen; daarna zullen wij de toezending van ons blad stopzetten. Is het deze lieden bekend dat de PTT de postzegels voor de verzending van Daad & Gedachte met ingang van 1 januari weer heeft verhoogd naar hfl. 2,40?

Mochten er lezers zijn die Daad & Gedachte wel willen blijven ontvangen, maar geen geld kunnen missen, dan horen wij dat graag: zij zullen ons blad dan gratis krijgen toegestuurd. Nog een laatste opmerking aan de buitenlandse lezers: vanuit bijna alle landen is het mogelijk om via de postgiro te betalen. In dat geval kost dat geen extra geld. Een postwissel of bankoverschrijving kost enorme bedragen aan bankkosten. Geld in een enveloppe vindt onze boekhouder niet zo plezierig, want dan moet hij er mee naar de bank en dan moeten we toch nog bankkosten voor het wisselen betalen.

We sluiten bij dit nummer een acceptgirokaart bij waarmee in ieder geval de in Nederland wonende lezers heel gemakkelijk kunnen betalen.

N.B.. Vergeet niet om je eigen naam + gironummer in te vullen!!!